

הגאון החסיד הרב שלמה יוסף זווין ז"ל עורך האנציקלופדיה התלמודית

שכר השובי"ם והשתתפותם בשכר הרב

שאלה:

קבלתי מכתבו, ובדבר שאלתו אודות תקנת הקהל שהשובי"ם ישלמו שלשים אחוזים משחטת עופות לשכירות הרב, ואירע ששחטו במשך זמן ידוע הרבה עופות והובילום לחוץ ולא הוצרכו לשחטם על כשר דוקא רק להרגם ומחמת שהמתעסקים לא מצאו איש אחר שיוכל לעשות מלאכת הריגת העופות באופן טוב כמו השובי"ם לכן מסרו המלאכה להם והרויחו מזה הרבה מעות ומחמת זה נחסר בהעיר כל שחטת עופות כי מכל השווקים נקנו כל העופות לצורך הנ"ל ולא היו אפשר לקנות עוף מבלעדם, ושואל אם מחוייבים השובי"ם לשלם גם מזה הסך אחוזים לשכירות הרב.

תשובה:

הנה במה שנוגע בפרט לכת"ר לא אוכל להשיב דבר כי שמוע בין אחיכם כתיב ואין להשיב לצד אחד, אולם בהיות כי שאלה זו היא כללית אם בדרך כלל חל תקנת הקהל על שחיטה כזו, וגם לדעתי נוגעת שאלה זו לאו"ה ג"כ, היינו קהל שעשו איסור שלא ישחוט שום איש מבלעדי שוחטים ידועים כאותה שאמרו בשו"ע יו"ד סי' א' סעי' י"א בשם תשו' ברא"ש, אם חל האיסור גם על שחיטה כנ"ל שלא הוצרכו לשחוט דוקא על כשר רק שמ"מ שחטו שחיטה כשרה, לכן ארשום בזה לפום הריטא מה שנ"ל בהשקפה ראשונה.

ולכאורה הדבר תלוי בחקירה אחת

שנסתפקתי בה, והוא בקהל שעשו איסור שלא ישחוט אחר מבלעדי שוחט ידוע וגם פסלו בפירוש שחיטת הכל חוץ מאותו הידוע, שבזה שחיטת הכל אסורה בדיעבד מדינא ולא מקנסא, כמבואר בשמ"ח סי' ב' סכ"ב ובשו"ע אדמו"ר סי' א' ס"ק נ"ג עי"ש, האיך הדין אם עבר א' ושחט ששחיטתו אסורה ופסולה כנ"ל אם עבר ג"כ על איסור הקהל ועשה מעשה איסור בשחיטתו או לא, מי נימא שהקהל הא לא נתכוונו אלא על שחיטה כשרה דוקא וזה ששחיטתו פסולה ה"ז כלא שחט כלל רק נחר ועקר ולא עבר על איסור כלל או דילמא עכ"פ הוא הא עשה כל מעשה השחיטה בכשרות בשלימות ועבר על האיסור ומה שאנו פוסלין שחיטתו אין זה מצילו מהעבירה.

ולענ"ד י"ל שהדבר תלוי במחלוקת הראשונים, והוא במגרש את אשתו ע"מ שלא תינשאי לפלוני והלכה ונישאת שהביא בחי' הרשב"א ז"ל לגיטין (דף פ"ג ע"א) וכ"ה בר"ן שם מחלוקת אם הגט בטל או לא. שהרמב"ן ז"ל ס"ל דע"מ שלא תינשאי הכוונה רק על מעשה נשואין אע"פ שאינם מועילים כלל דהא כיון שהגט בטל היא א"א ואין הנשואין חלין (וכ"ה דעת הרמב"ם ז"ל בפ"ח מה' גרושין ה"ב עי"ש) והתוס' ס"ל שהכוונה רק על נשואין המועילין דוקא עי"ש, ולפ"ז בנ"ד נמי שעשו איסור שלא ישחוט וגם פסלו השחיטה בדיעבד הנה להרמב"ם והרמב"ן ז"ל הכוונה על מעשה השחיטה בלבד אע"פ שאינה מועלת כלל, וגם ה"ט גופא שאמרו שם הראשונים ז"ל שייך נמי הכא, שמבואר

או על מעשה השחיטה תלוי במחלוקת זו וכדמבואר.

ומעתה בנ"ד ששחטו לא בתורת כשר כי שכרו אותם רק להמית העופות בלבד אם חל ע"ז תקנת הקהל לכאורה תלוי בספק הנ"ל. דלהרמב"ם ורמב"ן שהכוונה על מעשה נשואין ומעשה שחיטה ה"נ בנ"ד הא עכ"פ הם עשו מעשה שחיטה בשלימות וחל ע"ז התקנה. בין אם התקינו איסור שלא ישחוט מי שהוא ובין אם התקינו בד"מ לשלם מזה סך ידוע לצורך עניני הקהל כמו לשירות הרב וכדומה. ולדעת התוס' שהכוונה רק על נשואין המועילין דוקא י"ל דכיון שלא שחטו לשם שחיטה המועלת שלא הוצרכו רק להמיתם בלבד לא חל ע"ז התקנה.

אבל באמת נראה דבנ"ד לכו"ע חל התקנה דלא מיבעיא להרמב"ם ורמב"ן דהתקנה חל גם על מעשה נשואין ושחיטה גרידא הא יש כאן מעשה שחיטה וכן"ל, אלא אפי' להתוס' דצריך נשואין ושחיטה המועלת דוקא מ"מ הא לשחיטה א"צ כוונה והרי יש כאן שחיטה המועלת, דמה בכך שלא נתכוונו לאכילת ישראל כיון דמ"מ שחטו שחיטה כשרה ומותרת באכילה לכל ישראל, ולא עוד אלא שבאמת היו מחוייבים ע"פ דין לשחוט שחיטה כשרה ובסכין בדוק דוקא. דהא אסור לנבל בע"ח בידים בחנם כשאפשר לשחוט בכשרות אי מטעם צבע"ח דאורייתא ואי מטעמים אחרים שכתבו הפוסקים כמבואר בספרן של צדיקים וכמה תשו' וספרים המצויינים בדרכ"ת (סי' י"ח ס"ק כ"ה וכו' וכו', וסי' י"ח ס"ק קל"ב), שפיר ע"ז התקנה שתיקנו הקהל על כל השחיטות דעירם.

ואין לומר דנהי שנאמר שכוונת תקנת הקהל היתה גם על שחיטות אלו מ"מ אולי אין כח להקהל לתקן כזאת ואין תקנתם חלה ע"ז. רבשלמא על שחיטה לצורך אכילת ישראל

ברשב"א ור"ן שם הטעם מפני דכיון שא"א הוא שיהיו כאן נשואים מועילין דהא כשיועילו הנשואין יתבטל הגט ותהי' א"א ואין חלין הנשואין כלל לכן ממילא בע"כ צ"ל שהכוונה בהתנאי היתה רק על מעשה הנשואין גרידא דהא א"א בע"א, וה"נ בנ"ד הא א"א כלל שתהי' שחיטה מועלת דהא פסלו בפירוש כל השחיטות ובע"כ צ"ל שהתכוונו בהאיסור על מעשה השחיטה גרידא, אבל להפוסקים שם דהכוונה על נשואין המועילין דוקא ה"נ י"ל שהכוונה על שחיטה המועלת דוקא וכיון שהשחיטה פסולה לא עבר על איסור.

וראיתי לשני אחרונים שנחלקו בדבר (מבלי שראו זא"ז) כשהשחיטה פסולה אם עבר על איסור, ולא הביאו שום ראיה לדבריהם לא מר ולא מר, שבתשו' משיב דבר להנצי"ב ז"ל (חיו"ד סי' ה') כ' בפשיטות וז"ל שהרי זה פשוט בנשבע שלא לשחוט ועבר ושחט ה"ז לוקה וכו', וממילא מאי מועיל כמה שנפסל השחיטה (היינו שדן אם לפסול השחיטה מטעם כמדארל"ת אעל"מ כהחור"ד) סוף סוף עבר על שבועתו וכו', השבועה לא היתה אלא במעשה השחיטה יהא כשר או פסול כבר עבר על השבועה וכו' עי"ש, ולעומת זה ראיתי בתשו' דברי מלכיאל להג' מלאמזא ז"ל (ח"ב סי' א') שכ' מסברא להיפוך ממש דקהל שעשו איסור שלא ישחוט אחד ועבר ושחט צריך לאסור הבשר באכילה כדי שע"ז ינצל מאיסור עבירת התקנה דאם לא יאכלו מן הבשר ממילא לא עבר כלל על התקנה עי"ש, הרי שנחלקו ב' גדולים בד"ז בסברא בעלמא ולא מר הביא ראיה לדבריו ולא מר הביא ראיה לדבריו, ולדעתי הדבר תלוי במחלוקת הראשונים הנ"ל בע"מ שלא תינשאי אם הכוונה על נשואין מועילין או רק על מעשה נשואין, וה"נ אם הכוונה על שחיטה המועלת

החפץ

החפץ

שהשוכרים אותם לא חששו כלל גם אם יעשו כשחיתתם שהייה ודרסה וחלדה והגרמה ועיקור שלא יהי' אז לא מעשה שחיתה ולא שחיתה מועלת, וא"כ אף שהם שחטו שחיתה מועלת אבל השכר שנטלו הוא לא בעד שחיתה בתור שחיתה רק בתור הריגה, ובשלמא אם הי' התקנה שהשוחטים ישלמו משלהם סך ידוע בעד כל שחיתה שישחטו שפיר י"ל דכל שעשו מעשה שחיתה או שחיתה מועלת חייבים לשלם, אבל באמת התקנה הלא היתה רק שישלמו סך ידוע מתשלומי שכר השחיתה שיקבלו, וא"כ י"ל שאין כאן שכר שחיתה כלל רק שכר הריגה בעלמא, שאין אנו דנין ועסוקין על עצם השחיתה מה היא עד שנאמר שיש כאן שחיתה מעליהא אם מצד עשייתה ופעולתה ואם מצד תועלתה וכשרותה, שהתקנה הרי לא היתה על עצם השחיתה אלא על תשלומי שכר השחיתה, ואנו דנים ועסוקין על שכר זה מה הוא, והשכר י"ל שאינו שכר שחיתה כלל, דהא לא שכרום לשחוט רק להמית ואינהו מדעתא דנפשיהו שחטו שחיתה כשרה.

ומעין דוגמא לזה י"ל מהמבואר בשו"ע או"ח סי' רמ"ד ס"א פוסק עם הא"י על המלאכה וקוצץ דמים והא"י עושה לעצמו ואע"פ שהוא עושה בשבת מותר כיון שאין קפידא להישראל אם יעשה בשבת או בחול, הרי דכיון שמצד השכירות לא הי' תנאי וקפידא שיעשה דוקא בשבת לכן אף כשהא"י עושה בשבת מעצמו לא נחשב השכירות כשכירות מלאכת שבת, וה"נ כיון שמצד השכירות לא הי' תנאי וקפידא שישחטו בכשרות דוקא לכן אף כשהשוחטים שחטו בכשרות מעצם לא נחשב השכר כשכר מלאכת שחיתה, ומ"מ יש לחלק דלא דמי, דשאני התם דבגוף המלאכה אין שום שינוי בין כשנעשה בשבת לכשנעשה בחול ולכן כל

שבעירם הרי תקנתם על עצמם שהקהל אוכל הבשר ומשלם דמי שחיתה ויש כח בידם לתקן בזה כדעתם, אבל שחיתות אלו שהם על הובלה לחוץ ואין נאכלין בכשרות כלל ולא בעירם כלל איזה כח בידם לתקן ע"ז, דז"א, דכיון שעכ"פ השוחטים הקבועים הם שכירי וממוני הקהל על כ"ד הטעון שחיתה ובדיקה וע"מ כן נתמנו לשוחטי הקהלה שיהיו מקיימים לכל תקנות הקהלה בעניני שחיתה, וא"כ הלא גם מבלי שנדון כלל בצד האיסור שבדבר כשאננם צייתים לתקנות הקהל אבל עכ"פ זה הא ודאי שכשהם אינם משועבדים להקהל ממילא אין הקהל משועבד להם ובטל מינויים, וה"נ כשנתכוונו הקהל שמכל השחיתות ישלמו לצרכי שכירות הרב סך ידוע בין כשהשחיתות הוא משל כני העיר ובין משל חוץ כל שאין השוחטים מקיימים תנאי זה שוב בטל מינויים שע"מ כן נתמנו מהקהל שיקיימו לתקנותיהם בעניני שחיתה, וכעין זה כתב בתשו' משיב דבר (חיו"ד סי' נ"א) בענין רח"ש שהשמשנים הם ממוני הקהל והם תיקנו שמכל חופה ישלם סך ידוע להרב ולכן אין נ"מ אם הוא מבני העיר הזו או אורח מעיר אחרת ואדרבה על אורח י"ל שמחוייב טפי עי"ש.

מ"מ עדיין לא ברירא לי האי מילתא, דכיון שהתקנה היתה שישלמו לשכירות הרב רק מתשלומי שכר השחיתה א"כ י"ל ששכר זה שלקחו היה לא בעד שחיתה כלל רק בעד מיתה והריגה בעלמא, דבין כשנאמר כהרמב"ם ורמב"ן ז"ל דבעינן רק מעשה השחיתה ובין כשנאמר כהתוס' דבעינן שחיתה המועלת עכ"פ צ"ל שהשכר שנוטלים יהיו שכר טרתם בעד מה שעושים מעשה השחיתה למר ובעד מה שעושים שחיתה המועלת למר, אבל הכא השכר שנטלו הוא לא בעד מעשה שחיתה ולא בעד שחיתה מועלת,

שלא התנה שיעשה דוקא בשבת לא גחשב כשכרו על מלאכת שבת, אבל הכא כיון שגוף מלאכת ההמתה של העופות נעשה באופן שחיטה י"ל דאף שלא הקפידו על שחיטה דוקא רק על המתה בכלל מ"מ כיון שהמתה זו עשו ע"י שחיטה הוה השכר שכר שחיטה.

ומה"ט גופי' ל"ד נמי למש"כ המל"מ (פ"ג מהל' גניבה) דאם עשה שליח לשחוט בשבת אין חייב בד' וה' דאשולד"ע אבל עשה שליח לשחוט בסתם ושחט בשבת חייב דאינו שלד"ע כלל עי"ש, ובהפלאה לכתובות (דף ע"ג ע"ב) הביא ראי' להמל"מ מד' התוס' ב"ק (דף ע"א ע"א בד"ה בשלמא) שכ' שנתן רשות לשליח שישחוט אפי' לע"ז ולא כ' כפשט. לששלחו לשחוט לע"ז עי"ש, וא"כ לכאורה כמו דהתם אמרי' דכיון שמצד המשלח לא הי' תנאי וקפידא שישחוט דוקא בשבת או לע"ז לכן אף שהשליח שחט בשבת או לע"ז מ"מ אין ענין השליחות מתיחס להשבת או לע"ז כן נימא ג"כ בנ"ד דכאן שמצד השוכרים לא הי' תנאי וקפידא שישחטו דוקא בכשרות לכן אף שהם שחטו בכשרות מ"מ אין ענין השכירות והשכר מתיחס להשחיטה רק להמתה בכלל, אבל באמת ל"ד מה"ט דלעיל דהתם בגוף השחיטה אין שינוי רק בהזמן או במחשבת השוחט יש שינוי לכן אין ענין השליחות מתיחס ע"ז כל שלא התנה והקפיד על כך אבל הכא יש שינוי בגוף ועצם מלאכת ההמתה באיזה אופן נעשה וכל שהם עשו מעשה המתה זו ע"י שחיטה, י"ל דהוה שכר שחיטה, אלא שאם מהתם נלמוד י"ל ראי' באופן אחר, דהי' נראה אופן שהוא לא הקפיד דוקא על שחיטה והלך השליח והמיתו ע"י שחיטה כשרה שאין הגנב חייב בתשלומי ד' וה', דהוא לא עשאו שליח על שחיטה דוקא, ואף דבזה י"ל דאינו שליח מטעם אחר דמצי למימר לתקוני שדרתיך ולא לעוותי שבהמתה סתם

אינו מתחייב בד' וה' ובשחיטה מתחייב, מ"מ משכמ"ל כשהגנב א"ל בפירוש שאינו מקפיד גם אם ישחוט רק שאינו מצוה אותו בדוקא ע"ז רק שימית באיזה אופן שיהי' דבזה עיוות בשליחות ליכא ומ"מ נראה שאין הגנב חייב בד' וה', וא"כ בנ"ד נמי נימא שאין השכירות והשכר מתיחס להשחיטה רק להמתה, אלא שלא מצאתי ראי' וגילוי לדין זה גם בגנב לענין ד' וה' גופא שכתבתי שעשאו שליח להמית בסתם והתנה שאינו מקפיד כנ"ל אין חייב בד' וה' ולכאורה יש להביא ראי' דהא מעילה וטביחה מדמינן בספ"ב דקדושין דבתרווייהו ישלד"ע ובמעילה כתב הרמב"ם ז"ל (בפ"ז מה' מעילה ה"ט) שאף אם נתן רשות להשתמש כל שלא עשאו שליח בפירוש להשתמש אינו חייב ועי"ש בכסף משנה דכאן חידוש הוא במעילה דישלד"ע בעי' שלוח בפירוש דוקא עי"ש ונראה דר"ל דחידוש הוא דאף שהוא עבירה מ"מ יש שליח ולכן בעי' שליחות ממש כמו וא"כ בטביחה נמי דחידוש הוא שחידשה תורה או התחת לרבות השליח בעי' דוקא שיאמר לו לשחוט ולא שיתן רשות, ומ"מ י"ל דל"ד דהתם לא עשאו שליח כלל רק נתן רשות וזה ל"מ, אבל כשעשאו שליח להמית רק על אופן המיתה נתן רשות באיזה אופן שירצה והלך ושחט בזה אולי י"ל דהוה שליח וחייב.

עכ"פ אין הדבר ברור בעיני, ובנ"ד אולי יש סברא אחרת לחייבם, דכשהקהל ממניס' שוחטים ודאי דעתם וכוונתם שיתעסקו רק בשחיטות ולא בהריגות ונבלות, ומצד מינויים (מלבד מה שבלא"ה אסור לנבל בחנם וכמשכ"ל) לא יוכלו להשכיר א"ע להריגות נבלות, ובפרט כשעי"ז גורמי' היוק שאין מה לשחוט וכנ"ל בהשאלה, ולכן הוה השכר שכר שחיטה, שעל מיתת נבלות אין להם רשות להשכיר א"ע.